

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa..
Grup	Grup 1

Identificació de l'assignatura

Assignatura / Grup	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa.. / 1
Titulació	Màster U en Intervenció Socioeducativa amb Infància, Adolescència i Família Màster Universitari d'Intervenció Socioeducativa amb Menors i Família
Crèdits	3
Període d'impartició	Primer semestre
Idioma d'impartició	Català

Professors

Professor/a	Horari d'atenció als alumnes					
	Hora d'inici	Hora de fi	Dia	Data d'inici	Data de fi	Despatx / Edifici
Francisca Comas Rubí xisca.comas@uib.es	09:30	11:30	Dimecres	09/09/2019	29/02/2020	C104
Bernat Sureda Garcia bernat.sureda@uib.es	Cal concertar cita prèvia amb el/la professor/a per a fer una tutoria					

Contextualització

Aquesta assignatura, anomenada **Darreres aportacions sobre la història de la família, la infància i l'adolescència i de la infància a l'Europa**, pertany al primer mòdul del Màster Universitari en Intervenció Socioeducativa amb Infància, Adolescència i Família, adreçat als aspectes teòrics.

L'objectiu general d'aquesta assignatura dintre del Màster és el de formar als alumnes en els aspectes històrics de la intervenció en menors i família i la recerca en aquest àmbit, considerant-ho com a àrea de coneixement necessària per a qualsevol professional o investigador sobre menors i família.

Es tracta d'una assignatura obligatòria tant per l'itinerari investigador com professional, de tres crèdits (75hores).

Professorat que imparteix l'assignatura:

BERNAT SUREDA GARCIA. Doctor en Pedagogia per la Universitat de Barcelona. Catedràtic de Teoria i Història de l'Educació de la UIB. La seva línia d'investigació és la història de l'educació. És investigador principal del Grup d'Estudis d'Història de l'Educació de la UIB reconegut i finançat com a grup competitiu per la CAIB. És codirector de la revista Educació i Història i membre del consell editor de la revista History of Education & Children's Literature (HECL). Ha estat vicerector de la UIB i President del Consell Escolar de les Illes Balears. Ha publicat nombrosos llibres i articles sobre temes relacionats amb la seva especialitat, entre d'altres, 'La investigación en historia de la educación y otros espacios de socialización y formación de los jóvenes en el siglo XX,(2004); The photography and propaganda of the Maria Montessori method in Spain (1911-1931), (2012) i 'Higienisme, educació i protecció de la infància en la figura del paborde Jaume' (2004), juntament amb Francesca Comas; 'Regeneracionismo y protección a la infancia en la obra de Pere Ballester Pons (1856-1946)' (2005), juntamet amb Xavier Motilla o Pedagogical innovation and music education in Spain: Introducing the Dalcroze method in Catalonia, (2014) juntamente con F. Comas i X. Motilla. Ha publicat també diverses antologies d'articles de Pablo Montesino.

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa..
Grup	Grup 1

FRANCISCA COMAS RUBÍ. Doctora en Ciències de l'Educació (2000). Professora titular de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de les Illes Balears. Membre del Grup d'Estudis d'Història de l'Educació de la UIB. Ha centrat la seva investigació en la història de l'educació a l'època contemporània, concretament en temàtiques relacionades amb la història de la infància i joventut, els moviments de renovació pedagògica contemporanis i la fotografia com a font per a la història de l'educació. Ha participat com a investigadora en projectes desenvolupats en el marc de plans nacionals R + D + I sobre moviments juvenils, i dirigit com a investigadora principal dos projectes R + D + I sobre fotografia com a font per a la història de l'educació. Actualment imparteix docència en el Grau de Pedagogia i en el Màster d'Intervenció Socioeducativa en Menors i Família.

Requisits

Competències

Específiques

- * E-1.3. Els fonaments històrics de les formes de convivència i de les concepcions de la infància.

Genèriques

- * G-1. Tenir i entendre els coneixements que defineixen i articulen menors i famílies com a espai interdisciplinari de diverses àrees científiques (pedagogia, psicologia, sociologia, història, dret i altres), incloent les seves teories, mètodes i àrees d'intervenció, en un nivell que es recolça en documentació científica avançada i inclou alguns coneixements procedents de la vanguardia en aquest camp d'estudi i d'intervenció.
- * G-4. Ser capaços de transmetre informació, idees, problemes i solucions sobre qüestions relatives al comportament humà, tant a un públic especialitzat com no.
- * G-5. Haver desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per continuar la seva formació amb un alt grau d'autonomia, especialment per millorar la seva capacitat professional o per incorporar-se a estudis de doctorat que els proporcionin una formació avançada dirigida a l'especialització acadèmica o investigadora en aquest camp d'estudi i d'intervenció.

Bàsiques

- * Podeu consultar les competències bàsiques que l'estudiant ha d'haver assolit en acabar el màster a l'adreça següent: http://estudis.uib.cat/master/comp_basiques/

Continguts

Els continguts que es treballaran en aquesta assignatura s'organitzen en torn a quatre grans temes:

Continguts temàtics

Tema 1. Les darreres tendències i aportacions a la recerca històric-educativa sobre infància, adolescència i família

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa..
Grup	Grup 1

Estat actual de la recerca històrico-educativa en temàtiques de primera infància, adolescència i família . Noves fonts per a la recerca històrico-educativa.

Tema 2. Canvis en el model familiar i descoberta del infant a la crisi de l'Antic Règim i primeres etapes del liberalisme

El concepte d'infància i la seva construcció. Modernització demogràfica (baixada de la mortalitat i de la fertilitat). Rousseau i el pas a la família burgesa. Les diferències de gènere. Primeres mesures de protecció de la infància. Primeres passes del sistema educatiu: creació de les escoles de pàrvuls.

Tema 3. Infància, adolescència i família en el desenvolupament de l'Estat liberal

Evolució de la família. Estat i família al pensament liberal, socialista i anarquista. La lluita contra la mortalitat infantil el desenvolupament de la medicina infantil i de l'higienisme. La legislació sobre delinqüència infantil i juvenil i les idees i institucions de reeducació, la difusió de l'escolarització, educació familiar i socialització. La transmissió dels rols masculí i femení. El treball infantil. Els jocs i les joguines.

Tema 4. Família, infància i adolescència en la construcció de l'estat del benestar.

Estat i família, les mesures de protecció de la família. "El segle del nin". La nova concepció de la infància i la lluita contra el treball infantil. El desenvolupament de l'Escola Nova. La creació dels tribunals tutelars de menors. Les noves idees sobre reeducació d'infants i joves delinqüents. Noves institucions per a la protecció de la infància. Els drets de l'infant. La difusió massiva de la escolarització. Els jocs infantils i les joguines. L'aparició de noves formes d'oci educatiu per infants i adolescents. Els moviments juvenils.

Metodologia docent

L'assignatura comptarà amb classes presencials de grup gran. Durant aquestes classes, els professors exposaran els aspectes claus de l'assignatura i part dels continguts. Els alumnes hauran de treballar a classe en grup els continguts de les lectures obligatòries per a cada bloc temàtic que prèviament hauran d'haver llegit.

Els alumnes hauran de lliurar, en les dates establertes, tres assajos, cada un d'ells relacionat amb un dels blocs de lectures, sobre una qüestió concreta proposada pels professors.

Cada un d'aquests assajos tindrà una extensió d'entre 6000 i 8000 caràcters (sense espais, bibliografia exclosa), i s'haurà d'entregar individualment i en pdf a través de l'espai d'entrega habilitat dintre de l'aula virtual i en els terminis que s'indiquin.

Durant tot el curs es mantindran actives eines online a través de les quals els alumnes podran accedir a diversos recursos relacionats amb l'assignatura i debatre i compartir coneixements, opinions, etc. De manera especial es farà servir el fòrum de debat (o l'espai virtual que es proposi) per comentar i aportar informació i bibliografia sobre les fonts històriques, relacionades amb els continguts de l'assignatura, que es treballaran al llarg d'aquest curs.

Activitats de treball presencial (0,72 crèdits, 18 hores)

Modalitat	Nom	Tip. agr.	Descripció	Hores
Classes teòriques	Exposició dels temes	Grup gran (G)	Les classes presencials s'organitzaran en torn al desenvolupament de part dels continguts dels temes,	8

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa..
Grup	Grup 1

Modalitat	Nom	Tip. agr.	Descripció	Hores
			dels quals els professors n'exposaran algunes síntesis monogràfiques.	
Classes pràctiques	Activitats a partir de les lectures obligatòries	Grup mitjà (M)	Cada dia de classe presencial es dedicarà part del temps a treballar les lectures obligatòries que l'alumnat ja haurà d'haver llegit abans. Aquest treball es podrà fer en forma de debats en petits grups o grup gran, exposicions orals, pluja d'idees, etc.	8
Avaluació	Anàlisi d'una font històrica	Grup gran (G)	Exercici escrit sobre una font històrica igual o semblant a les que s'hauran treballat al llarg del curs, i que estarà sempre relacionada amb els continguts de l'assignatura. Aquest exercici consistirà en fer una anàlisi crítica de la font en relació al seu context i als continguts treballats a l'assignatura (classes, lectures, documentació aportada al fòrum, etc.). Durant les classes presencials s'explicarà amb més detall com s'ha de fer aquest exercici. L'exercici tindrà una durada de 120 minuts	2

A començament del semestre hi haurà a disposició dels estudiants el cronograma de l'assignatura a través de la plataforma UIBdigital. Aquest cronograma inclourà almenys les dates en què es faran les proves d'avaluació contínua i les dates de lliurament dels treballs. A més, el professor o la professora informará els estudiants si el pla de treball de l'assignatura es durà a terme a través del cronograma o per una altra via, inclosa la plataforma Aula digital.

Activitats de treball no presencial (2,28 crèdits, 57 hores)

Modalitat	Nom	Descripció	Hores
Estudi i treball autònom individual	Lectura comprensiva	L'alumne/a disposarà de referències bibliogràfiques de lectura obligatòria i complementària. L'alumne/a, abans de cada classe, haurà d'haver llegit un bloc de lectures obligatòries la referència de les quals li siran indicades pels professors a través de l'aula virtual amb suficient antel.lació.	25
Estudi i treball autònom individual	Participació online	Durant el curs s'aniran treballant, a través del fòrum de l'aula virtual (o espai alternatiu que es proposi) i de manera continuada, l'anàlisi de fonts històriques relacionades amb els continguts de l'assignatura. Els professors aportaran gradualment diferents fonts relacionades amb els continguts de l'assignatura, sobre les quals l'alumnat haurà d'aportar i compartir amb la resta de companys informació i bibliografia que ajudi a contextualitzar-les, interpretar-les i relacionar-les amb els continguts de l'assignatura.	20
Estudi i treball autònom individual	Assajos individuals en resposta a una qüestió formulada pels professors	A partir dels blocs de lectures obligatòries i d'aquelles altres que es puguin haver consultat (literatura científica), així com dels debats a la classe, l'alumnat haurà de fer un assaig personal, per a cada bloc de lectures, sobre una qüestió plantejada pels professors. Aquests assajos s'hauran d'entregar, de manera individual i en pdf a través de l'espai d'entrega habilitat a l'aula virtual en els terminis establerts. L'extensió de cada assaig serà d'entre 6000 i 8000 caràcters (sense espais, exclosa la bibliografia)	12

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa..
Grup	Grup 1

Riscs específics i mesures de protecció

Les activitats d'aprenentatge d'aquesta assignatura no comporten riscos específics per a la seguretat i salut dels alumnes i, per tant, no cal adoptar mesures de protecció especials.

Avaluació de l'aprenentatge dels estudiants

L'avaluació de l'assignatura es farà en funció de la valoració de diverses activitats.

Frau en elements d'avaluació

D'acord amb l'article 33 del Reglament acadèmic, "amb independència del procediment disciplinari que es pugui seguir contra l'estudiant infractor, la realització demostradorament fraudulenta d'algun dels elements d'avaluació inclosos en guies docents de les assignatures comportarà, a criteri del professor, una menysvaloració en la seva qualificació que pot suposar la qualificació de «suspens 0» a l'avaluació anual de l'assignatura".

Exposició dels temes

Modalitat	Classes teòriques
Tècnica	Tècniques d'observació (no recuperable)
Descripció	Les classes presencials s'organitzaran en torn al desenvolupament de part dels continguts dels temes, dels quals els professors n'exposaran algunes síntesis monogràfiques.
Criteris d'avaluació	Es valorarà l'assistència a les classes teòriques: puntualitat, interès, respecte, participació, etc.

Percentatge de la qualificació final: 5%

Activitats a partir de les lectures obligatòries

Modalitat	Classes pràctiques
Tècnica	Tècniques d'observació (no recuperable)
Descripció	Cada dia de classe presencial es dedicarà part del temps a treballar les lectures obligatòries que l'alumnat ja haurà d'haver llegit abans. Aquest treball es podrà fer en forma de debats en petits grups o grup gran, exposicions orals, pluja d'idees, etc.
Criteris d'avaluació	Es valorarà la participació activa i constructiva durant les classes, prèvia lectura dels materials obligatoris, així com la qualitat i l'interès de les aportacions que es facin

Percentatge de la qualificació final: 5%

Anàlisi d'una font històrica

Modalitat	Avaluació
Tècnica	Proves de resposta llarga, de desenvolupament (recuperable)
Descripció	Exercici escrit sobre una font històrica igual o semblant a les que s'hauran treballat al llarg del curs, i que estarà sempre relacionada amb els continguts de l'assignatura. Aquest exercici consistirà en fer una anàlisi crítica de la font en relació al seu context i als continguts treballats a l'assignatura (classes, lectures,

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa..
Grup	Grup 1

documentació aportada al fòrum, etc.). Durant les classes presencials s'explicarà amb més detall com s'ha de fer aquest exercici. L'exercici tindrà una durada de 120 minuts	
criteris d'avaluació	Es valorarà: - La claredat, l'ordre i la coherència en l'exposició.- El nivell de coneixements assolits en torn al tema al qual fa referència la font, així com la seva comprensió.- La capacitat de relacionar i explicar, a través de la informació concreta de la font, contextos i temàtiques més àmplies de la història de la infància i la família.- El coneixement i domini bibliogràfic adequat per a contextualitzar i explicar degudament la font històrica. Es valorarà l'exercici amb nota numèrica de 0 a 10.

Percentatge de la qualificació final: 40% amb qualificació mínima 5

Participació online

Modalitat	Estudi i treball autònom individual
Tècnica	Tècniques d'observació (no recuperable)
Descripció	Durant el curs s'aniran treballant, a través del fòrum de l'aula virtual (o espai alternatiu que es proposi) i de manera continuada, l'anàlisi de fonts històriques relacionades amb els continguts de l'assignatura. Els professors aportaran gradualment diferents fonts relacionades amb els continguts de l'assignatura, sobre les quals l'alumnat haurà d'aportar i compartir amb la resta de companys informació i bibliografia que ajudi a contextualitzar-les, interpretar-les i relacionar-les amb els continguts de l'assignatura.
criteris d'avaluació	Es valorarà la participació, a través del fòrum o mitjà proposat, en la recerca d'informació i bibliografia sobre les fonts històriques que els professors exposin.

Percentatge de la qualificació final: 10%

Assajos individuals en resposta a una qüestió formulada pels professors

Modalitat	Estudi i treball autònom individual
Tècnica	Treballs i projectes (recuperable)
Descripció	A partir dels blocs de lectures obligatòries i d'aquelles altres que es puguin haver consultat (literatura científica), així com dels debats a la classe, l'alumnat haurà de fer un assaig personal, per a cada bloc de lectures, sobre una qüestió plantejada pels professors. Aquests assajos s'hauran d'entregar, de manera individual i en pdf a través de l'espai d'entrega habilitat a l'aula virtual en els terminis establerts. L'extensió de cada assaig serà d'entre 6000 i 8000 caràcters (sense espais, exclosa la bibliografia)
criteris d'avaluació	Es valorarà: - L'originalitat, la claredat, ordre i coherència en l'exposició.- La fonamentació científica i la demostració, amb les citacions corresponents, de que s'ha consultat la literatura científica sobre el tema.- Presentació adequada quant a aspectes formals d'expressió, ortografia, citació bibliogràfica, etc.

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa..
Grup	Grup 1

Cada assaig es valorarà amb nota numèrica de 0 a 10

Percentatge de la qualificació final: 40% amb qualificació mínima 5

Recursos, bibliografia i documentació complementària

Selecció bibliogràfica orientativa. Per limitació d'espai, en aquesta bibliografia hi trobareu les principals obres generals sobre història de la infància i la família. Al llarg del curs, a través de les lectures que es facilitaran per les síntesis i altres per ampliar les lliçons magistrals, es complementarà aquesta bibliografia amb articles de temes més concrets.

Bibliografia bàsica

- ARIÈS P. *El niño y la familia en el Antiguo Régimen*, Madrid: Editorial Taurus, 1987
- BORRÁS LLOP, J. M., *Historia de la infancia en la España contemporánea : 1834-1936 / Dirección del proyecto y selección iconográfica*, José María Borrás Llop. Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1996.
- BEL BRAVO, M. A. *La familia en la història*, Madrid: Ediciones Encuentro, 2000
- BARBAGLI, M.; KERTZNER, D.I. (comp). *Historia de la familia europea*. 3 vol. Barcelona: Paidós, 2004.
- DELGADO, B. *Historia de la infancia*. Barcelona: Ariel, 1998.
- GONZÁLEZ-AGÀPITO, J. *La educación infantil: lecturas de un proceso histórico en Europa*. Barcelona: Octaedro / Rosa Sensat, 2003.
- GUTIÉRREZ, A.; PERNIL, P., *Historia de la infancia, itinerarios educativos*, Madrid: UNED, 2004
- LORENZO PINAR, F.J. *La familia en la historia*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca, 2009
- MOLL BLANES, I. *Historia de la familia : una reflexión historiográfica*, Madrid : Marcial Pons, 2000
- NAYA, L.M.; DÁVILA, P. *La infancia en la Historia: espacios y representaciones*. San Sebastián: Erein, 2015.
- VÁZQUEZ DE PRADA, M. *Historia de la familia contemporánea*. Principales cambios en los siglos XIX y XX. Madrid: Rialp, 2008

Bibliografia complementària

- ALARCON, P. P., & GUTIÉREZ, A. G. (2013). *Historia de la infancia. Itinerarios educativos*. Editorial UNED.
- ANDERSON, M. *Aproximación a la historia de la familia occidental, 1500-1914*. Madrid: Siglo XXI, 1988.
- BAJO ÁLVAREZ, M.F.; BELTRÁN MOYÀ, J.L. *Breve historia de la infancia*. Madrid: Ediciones Temas de Hoy S.A., 1998.
- BARTOLOMÉ MARTÍNEZ, B. (dir) *Historia de la acción educadora de la Iglesia en España. II. Edad contemporánea*. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos, 1997.
- BORRELL I SABATER, M. *Pobresa i marginació a la Catalunya il·lustrada: dides, expòsits i hospicians*. Catalunya: Centre d'Estudis Selvatans, 2002.
- BUJOSA F, MOLL, I., SUREDA B. "La avanzada transición demográfica en Mallorca: el caso de la mortalidad infantil." *Boletín de la Asociación de Demografía Histórica*, XVIII-II, 2000, p. 125-146
- BURGUIERE, A.; KLAPISCH-ZUBER, CH.; SEGALEN, M.; ZONABEND, F. (dirs.) *Historia de la familia*. 2 vol. Madrid: Alianza Editorial, 1988.
- DÁVILA, P. Y NAYA, L. M. (2006). *La evolución de los derechos de la infancia: una visión internacional*. *Encounters on Education*, vol. 7 (Fall 2006), pp. 71-93.
- DAVILA, P. (2015). *El lugar y la representación de la infancia en la Historia de la Educación*. *Espacio, Tiempo y Educación*, 2(1), 7-16.
- DE MAUSE, LI. *Historia de la infancia*. Madrid: Alianza Editorial, 1994.
- DUBY, G. ; PERROT, M. *Historia de las mujeres*. 5 vol. Madrid: Taurus ediciones, 2000.

Any acadèmic	2019-20
Assignatura	10986 - Darreres Aportacions sobre His. de la Fam., la Infàn. i Adol a Europa..
Grup	Grup 1

- ESCOLANO, B. "Aproximación histórico-pedagógica a las concepciones de la infancia" *Studia Pedagogica. Revista de Ciencias de la Educación-Universidad de Salamanca*, núm.6, 1980, pàgs. 5-16
- FERNÁNDEZ VARGAS, V; NAVARRO, L.L. *El niño y el joven en España (siglos XVIII y XX)*. Barcelona: Anthropos, 1989
- LEVI, G. i SCHMITT, J.C. (dirs.) *Historia de los jóvenes*. 2 vol. Madrid: Santillana y Taurus, 1996.
- LÓPEZ NÚÑEZ, A. *Los inicios de la protección social a la infancia en España*. Madrid: Editorial CEPE, 1992
- MILNE, B. (2013). *The history and theory of children's citizenship in contemporary societies*. Springer Science & Business Media.
- MOODY, Z. (2016). *Les droits de l'enfant. Genèse, institutionnalisation et diffusion (1924-1989)*. Editions Alphil-Presses universitaires suisses.
- NASH, M. *Mujer, familia y trabajo en España 1875-1936*. Barcelona: Anthropos, 1983.
- PACERA, C. *Estudios de historia de la infancia*. Barcelona: PPU, 1993.
- PALACIO LIS, I.; RUIZ RODRIGO, C. *Infancia, pobreza y educación en el primer franquismo: (Valencia 1939-1951)*, València : Universitat de València, 1993.
- RAVETLLAT BALLESTÉ, I. (2015). *Aproximación histórica a la construcción sociojurídica de la categoría infancia*. Editorial Universitat Politècnica de València.
- REVISTA DE EDUCACIÓN, monográfico "Historia de la infancia y de la juventud", núm. 281, 1986.
- ROCA CHUST. T. *Historia de los Tribunales Tutelares de Menores en España*. Madrid: CSIC, 1968.
- RUIZ RODRIGO, C. & PALACIOS LIS, I. *Pauperismo y Educación. Apuntes para una Historia de la Educación Social en España*. Valencia: Universidad de Valencia, 1995.
- SANTOLARIA SIERRA, F.F. *Marginación y educación. Historia de la educación social en la España moderna y contemporánea*. Barcelona: Ariel, 1997.
- TERZIYSKA, Milka. (2017) *La storia dell'infanzia come nuovo campo scientifico e di studio dopo Ariès*. Quaderni di Intercultura, 2017, IX, 163-189.
- TORRECILLA HERNÁNDEZ, L. *Niñez y castigo. Historia del castigo escolar*. Valladolid: Universidadde Valladolid, 1998.
- VOLTES, M.J.; VOLTES, P. *Madres y niños en la historia de España. Grandezas y miserias de la vida íntima de otros tiempos*. Barcelona: Planeta, 1989

Altres recursos

Al llarg del curs, a través de l'aula virtual, es facilitarà als alumnes el **material de lectura obligatòria** i altres recursos específics sobre temàtiques concretes.

